

*Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο
Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων
Αρχείο ΒΧΜ / Φωτογραφία: Χάρης Ψυχολαίδη*

ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ από τη θεωρία στην πράξη¹

Στάθης Γκότσης*
Γιάνος Βοσνιάδης**

Σε μια εποχή που τα ζητήματα της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της μνήμης επανέρχονται συχνά στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας διεθνώς, η αναζήτηση ενός ανοιχτού, δημοκρατικού και εξωστρεφούς μουσείου, ενός μουσείου που διαλέγεται παραγωγικά με τα κοινωνικά υποκείμενα και τις διαφορετικές κατηγορίες επισκεπτών, αποκτά πρόσθετο ενδιαφέρον. Η αναζήτηση αυτή συνδέεται αναπόφευκτα με τη συνειδητοποίηση ότι η ίδια η έκθεση των αντικειμένων, η πλέον αναγνωρίσιμη και —θεωρητικά τουλάχιστον— προσβάσιμη σε όλους δημόσια επικοινωνιακή πρόταση του μουσείου, δεν είναι μια «αντικειμενική» επιστημονική πράξη, αλλά μια διαμεσοληβημένη «αφήγηση» υποταγμένη σε ρητορικούς ή διδακτικούς στόχους². Η αναζήτηση αυτή, συμπλέκεται, επομένως, με τη συζήτηση για την ανάγκη ερμηνείας του υλικού πολιτισμού, αλλά και την ανάγκη σχεδιασμού διαφορετικών επικοινωνιακών εργαλείων που να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες και τις ανάγκες επιμέρους κατηγοριών επισκεπτών (ή δύναμει επισκεπτών).

Κατά τον ίδιο τρόπο, και ο σχεδιασμός μουσειακών ερμηνευτικών-εκπαιδευτικών δράσεων προϋποθέτει την αναγνώριση του παιδευτικού ρόλου του μουσείου, όχι στη βάση

* Ιστορικός, Υπεύθυνος Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ΒΧΜ
** Αρχαιολόγος, Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ΒΧΜ

μιας γενικής και αυταπόδεικτης μορφωτικής και ψυχαγωγικής αξίας που συχνά αποδίδεται στην πραγματοποίηση επισκέψεων στο μουσείο, αλλιώς όπως αυτός ανιχνεύεται σήμερα στο πλαίσιο των προβληματισμών που αναπτύσσονται στον χώρο της αρχαιολογίας και της ιστορίας, της θεωρίας του υλικού πολιτισμού και της μουσειολογίας, της γνωστικής ψυχολογίας και της παιδαγωγικής. Η παραδοχή ότι το μουσείο δεν αποτελεί έναν αμερόληπτο διδακτικό μηχανισμό αναπαραγωγής ουδέτερων πληροφοριών επαναπροσδιορίζει τη γενική στοχοθεσία στον σχεδιασμό των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που καθλούνται πλέον να προσφέρουν στους επισκέπτες πολλαπλά εργαλεία ερμηνευτικής προσέγγισης των εκθεμάτων, υποστηρίζοντας την κριτική γνώση³.

Τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν, επομένως, μια ζωντανή επικοινωνιακή διαδικασία που βασίζεται στην ενεργητική συμμετοχή των επισκεπτών και διαφοροποιούνται τόσο από την απλή ξενάγηση ή, έστω, την εκηϊκτική περιήγηση στον μουσειακό χώρο όσο και από τη συμβατική διδασκαλία ή την τυπικά σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. Συνιστούν, με άλλα λόγια, μια σχεδιασμένη, κατά κανόνα θεματικά οργανωμένη δραστηριότητα που αξιοποιεί τις εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των συμμετεχόντων, μία ιδιαίτερη μορφή ερμηνευτικής δράσης που έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζεται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες (ηλικιακές, μορφωτικές ή άλλες) των διαφορετικών κατηγοριών επισκεπτών.

Στον βαθμό που η δράση αυτή απευθύνεται σε παιδιά και νέους, που χαρακτηρίζονται, εκτός των άλλων, και από τη μαθητική τους ιδιότητα, κατά τον σχεδιασμό της συνυπολογίζονται και τα δεδομένα της σχολικής πραγματικότητας, χωρίς βέβαια η τελευταία να καθορίζει κατ' ανάγκη και τον όλο σχεδιασμό. Τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρούν να πετύχουν την αποτελεσματικότερη δυνατή επικοινωνία με τις συγκεκριμένες κάθε φορά ομάδες επισκεπτών, ώστε όχι μόνο να ικανοποιηθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί εξ αρχής, αλλά μέσα από μια δημιουργική και ευχάριστη διαδικασία να προδιατεθούν οι συμμετέχοντες θετικά και για επόμενες μουσειακές εμπειρίες. Στην κατεύθυνση αυτή αξιοποιούνται, κατά περίπτωση, ποικίλα μέσα και τεχνικές (μεθόδια αντικειμένου, χρήση

εποπτικού υλικού, συμπλήρωση φυλλάδιων ή φύλλων εργασίας, θεατρικό παιχνίδι ή δραματοποίηση, αφήγηση/ιστόρηση, εργαστήρια κατασκευών, επίδειξη τεχνικών κ.ά.).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες που σχεδιάζει το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, από το οποίο προέρχονται και όλη τα παραδείγματα στα οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια, οργανώνονται συνήθως γύρω από ένα θέμα, σε σύνδεση ή συμπληρωματική σχέση με τη σχολική ύλη. Αξιοποιούν κατά περίπτωση τμήματα της μόνιμης έκθεσης του μουσείου καθώς και τις περιοδικές εκθέσεις, αυτόνομα ή σε σύνδεση με τη μόνιμη έκθεση. Απευθύνονται, κυρίως, σε σχολικές ομάδες από Ε' δημοτικού έως και Γ' λυκείου, με τις απαραίτητες ασφαλή προσαρμογές στα διαφορετικά γνωστικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά.

Στην περίπτωση η.χ. του προγράμματος «Στα χρόνια του Βυζαντίου» αξιοποιούνται επιλεγμένα εκθέματα από διαφορετικές θεματικές ενότητες της μόνιμης έκθεσης, όπως χρυσά νομίσματα βυζαντινών αυτοκρατόρων, ο χρυσόβουλλης λόγος του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου, συγκεκριμένες φορητές εικόνες, με στόχο μέσα από μια ερμηνευτική προσέγγιση να αναδειχθεί ο ρόλος του αυτοκράτορα και συνολικά η πολιτική ιδεολογία των Βυζαντινών και οι περιπέτειες της στον χρόνο. Η συμμετοχή στο ίδιο πρόγραμμα ομάδων από το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Αθηνών έδωσε το έναυσμα για να σχεδιαστούν επιμέρους προσαρμογές, ώστε να ανιχνευτούν οι δυνατότητες που έχουν παρόμοιες εφαρμογές να αναδειχθούν σε αποτελεσματικά επικοινωνιακά εργαλεία του μουσείου με ομάδες που προέρχονται από διαφορετικά από το κυρίαρχο πολιτισμικά ή θρησκευτικά περιβάλλοντα. Η από κοινού αναζήτηση, με αφορμή μουσειακά εκθέματα παλαιότερων εποχών και πολιτισμών, ομοιοτήτων και διαφορών στο παρόν λειτούργησε ως ο γενικός άξονας τόσο στο συγκεκριμένο πρόγραμμα όσο και σε όσα ακολούθησαν.

Συνεργασίες αυτού του τύπου επιβεβαίωσαν στην πράξη την ανάγκη οι εκθεσιακές και ερμηνευτικές του προτάσεις να σχεδιάζονται με τρόπο ώστε να απευθύνονται εξίσου σε επισκέπτες που προέρχονται από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η οπτική αυτή ενυπάρχει πλέον στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου για σχολικές ομάδες, δεδομένου μάλιστα ότι αυτές

Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο
Διαβάζοντας τα ψηφιδωτά
Αρχείο ΒΧΜ / Φωτογραφία: Χάρης Ψυχοπαίδη

συγκροτούνται πλέον σε μεγάλο βαθμό από παιδιά ποικίλων προελεύσεων. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο σχεδιασμός το 2005, σε συνεργασία με το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας και το Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης-Μπενάκη, της πιλοτικής εκπαιδευτικής εφαρμογής με τίτλο «ερά βιβλία». Το πρόγραμμα, αρθρωμένο σε επιμέρους επισκέψεις και στα τρία μουσεία, αναζητά τους παράλληλους δρόμους που ακολούθησαν διαφορετικές θρησκείες στην παραγωγή των ιερών τους βιβλίων (Ευαγγέλιο, Κοράνι, Τορά)⁴.

Τη δική τους ματιά σε ανάλογες εφαρμογές του μουσείου φέρνουν ομάδες ενηλίκων μεταναστών, όπως για παράδειγμα αυτές που συγκροτούνται στο πλαίσιο προγραμμάτων εκμάθησης ελληνικής γλώσσας του Ινστιτούτου Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Υπουργείου Παιδείας. Πρόκειται, κυρίως, για οικονομικούς μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία. Παρά την ανομοιογένεια τόσο σε θρησκευτικό-εθνικό επίπεδο όσο και σε μορφωτικό οι ομάδες αυτές, με το πρόσθετο χαρακτηριστικό ότι πρόκειται για ενήλικες με βιώματα από τον τόπο καταγωγής τους, φάνηκε ότι απολαμβάνουν μια μουσειακή εμπειρία που αποδέχεται τη διαφορετικότητά τους. Με αφετηρία το πρόγραμμα με τίτλο «Με τα μάτια του Dalí» στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης «Salvador Dalí, ο μύθος του σουρεαλισμού» (2007), δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις εξοικείωσης, ασφάλειας και αποδοχής που διευκόλυναν στη συνέχεια τη συμμετοχή τους σε ερμηνευτικές δράσεις στη μόνιμη έκθεση του μουσείου. Στη δεύτερη περίπτωση, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, κοσμήματα, διακοσμητικά μοτίβα από χριστιανικούς ναούς και ταφικά ευρήματα από χριστιανικούς τάφους του βου αιώνα γίνονται η αφετηρία να προσεγγίσουμε, ο καθένας από τη δική του οπτική γωνία αλλά και όλοι μαζί σαν μια ομάδα που συνυπάρχουμε στο παρόν, το —έτσι κι αλλιώς— διαφορετικό από τις εμπειρίες όλων μας πολιτισμό που τα δημιούργησε.

Άλλες παραμέτρους οφείλει να λάβει υπόψη του ο σχεδιασμός μουσειακών εκπαιδευτικών δράσεων για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Για παράδειγμα τα χριστουγεννιάτικα εργαστήρια για παιδιά που πραγματοποιούνται στο Βυζαντινό Μουσείο από το 2001, παρότι αξιοποιούν αυθεντικά αντικείμενα της βυζαντινής

και μεταβυζαντινής περιόδου που εικονογραφούν σκηνές από την αφήγηση της Γέννησης, βασίζονται στην παρατήρηση, τη σύγκριση, την ανασυγκρότηση προγενέστερης γνώσης και όχι, βέβαια, στην ένταξη των αντικειμένων στα ιστορικά τους συμφραζόμενα. Με το εργαστήριο ζωγραφικής και χαρτοκοπτικής που συμπληρώνει το πρόγραμμα ολοκληρώνεται μια εκπαιδευτική δράση που, πέρα από τους προφανείς παιδαγωγικούς της στόχους, φιλοδοξεί να εκπαιδεύσει και μελλοντικούς υποψιασμένους και απαιτητικούς επισκέπτες μουσείων.

Ωστόσο, μικρά και μεγαλύτερα παιδιά δεν επισκέπτονται το μουσείο υποχρεωτικά στο πλαίσιο των επίσημων εκπαιδευτικών δομών. Ολοένα και περισσότερα παιδιά, ακόμα και σε χώρες όπως η Ελλάδα, κινούνται σε μουσειακούς χώρους συνοδευόμενα από γονείς ή άλλους ενήλικες στον ελεύθερό τους χρόνο. Στην περίπτωση αυτή η πρόκληση για όσους σχεδιάζουν μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις, συνίσταται ακριβώς στον εντοπισμό εκείνων των θεματικών-ερμηνευτικών προτάσεων και των αντίστοιχων μέσων που θα συγκροτήσουν μια ενδιαφέρουσα και ουσιαστική μουσειακή εμπειρία ταυτόχρονα για μικρούς και μεγάλους. Η αποτελεσματικότητα αντίστοιχων εκπαιδευτικών δράσεων, βασίζονται τόσο στην ασφάλεια που νιώθουν τα παιδιά όταν συνεργάζονται με οικεία σε αυτά πρόσωπα όσο και στην απελευθέρωση από τη συμβατική συμπεριφορά του ενήλικα επισκέπτη που προσφέρει στους γονείς η εμπλοκή τους σε δράσεις που αλλιώς θα τους φαινόταν παιδιάστικες.

Στον αντίποδα των μουσειακών εκπαιδευτικών δράσεων για μικρά παιδιά βρίσκονται οι αντίστοιχες δράσεις για ομάδες ενηλίκων. Και στην περίπτωση αυτή προϋπόθεση για μια πραγματικά επικοινωνιακή ζωντανή δράση είναι ο σαφής προσδιορισμός των ειδικών χαρακτηριστικών της κάθε ομάδας. Έτσι, διαφορετικά μεταξύ τους χαρακτηριστικά ή ενδιαφέροντα έχουν οι ηλικιωμένοι που είναι μέλη Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) ή ανάλογων δομών⁵, μέλη συλλόγων, στρατευμένοι, εκπαιδευτικοί, φοιτητές, για να αναφερθούμε στις βασικότερες ομάδες, που μέχρι σήμερα, έχουν συνεργαστεί με το Γραφείο

Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Βυζαντινού Μουσείου. Τα στοιχεία αυτά είναι που καθορίζουν κάθε φορά τη μορφή, το περιεχόμενο, τη θεματική των επιμέρους σχετικών δράσεων, που διαφοροποιούνται προφανώς από την τυπική αρχαιολογική ξενάγηση για το ηγούμενο «ευρύ κοινό» ενηλίκων.

Θα αναφερθούμε ειδικότερα σε ομάδες ενηλίκων που εγγράφονται για διαφορετικούς λόγους στο ευρύ πεδίο του κοινωνικού αποκλεισμού. Για παράδειγμα, η συνεργασία του μουσείου με τη Μονάδα Απεξάρτησης «18 Άνω» του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής και το Ανοικτό Πρόγραμμα «ΔΙΑΒΑΣΗ» του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων οδήγησε στον σχεδιασμό σειράς εκπαιδευτικών συναντήσεων στις μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις του μουσείου, με κεντρικό στόχο την υποστήριξη ατόμων εξαρτημένων από φαρμακευτικές ουσίες που παρακολουθούν θεραπευτικά προγράμματα των αντίστοιχων δομών. Κοινός παρονομαστής, ανεξάρτητα από την επιμέρους θεματική της κάθε εκπαιδευτικής δράσης που δοκιμάσαμε, είναι η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και αποδοχής που επιτρέπει στους θεραπευόμενους να ανακαλύψουν, με αφετηρία τα επιβεβαιωμένα εκθέματα, πτυχές της προσωπικότητάς τους και να εκφράσουν τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους. Μέσα από τέτοιες διαδικασίες, η μουσειακή εμπειρία μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην υλοποίηση του τρίπτυχου θεραπείας, εκπαίδευση και αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον που αποτελούν τους άξονες πάνω στους οποίους κινούνται τα προγράμματα των δομών που προαναφέρθηκαν. Άλλωστε, η προσεκτικά σχεδιασμένη σχετική εφαρμογή μετατρέπει τον μουσειακό χώρο σε έναν φιλόξενο τόπο ανάπτυξης της έκφρασης και της δημιουργίας με ομαδοσυνεργατικό τρόπο, που μάλιστα καταργεί εν πολλοίς στην πράξη τη σχέση πομπού-δέκτη μιας παρωχημένης επικοινωνιακής αντίληψης. Παρόμοιες διαπιστώσεις προκύπτουν και από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων δράσεων του μουσείου σε συνεργασία με δομές προαγωγής της ψυχικής υγείας. Έτσι από το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής συνεργαστήκαμε με μονάδες όπως το Εργαστήριο Εργοθεραπείας, ο Ξενώνας Προεπαγγελματικής Εκπαίδευσης και ο Ξενώνας

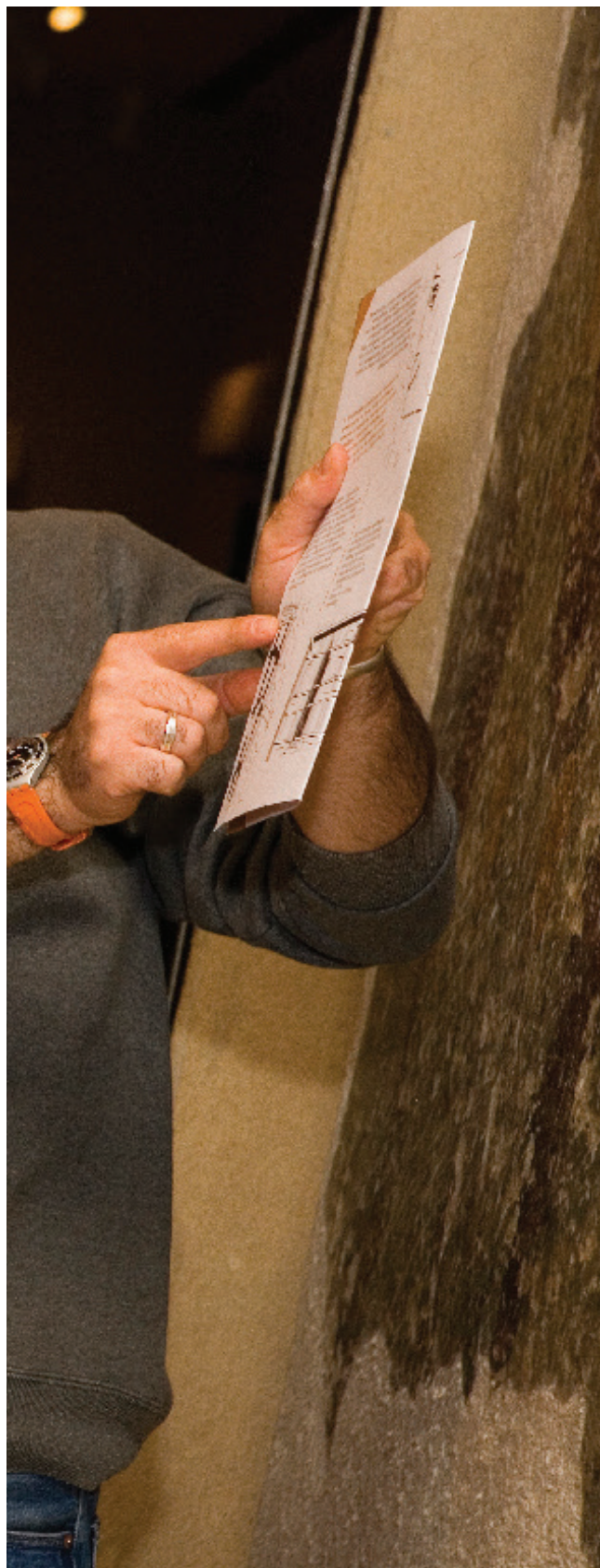
«ΑΝΤΙΓΟΝΗ» για πρώην χρονίως νοσηλευόμενους που βρίσκονται σε διαδικασία αποασυλοποίησης⁶. Και στις περιπτώσεις αυτές, η στενή συνεργασία με τους επιστημονικούς υπεύθυνους των ομάδων, τουλάχιστον για τη διευκρίνιση τόσο των γενικών χαρακτηριστικών της κάθε ομάδας όσο και των επιμέρους ιδιαιτεροτήτων των μελών της καθεμιάς, κρίνεται απαραίτητη.

Εξίσου απαραίτητη είναι η στενή συνεργασία του μουσείου με τους υπεύθυνους (κοινωνικούς λειτουργούς, ειδικούς παιδαγωγούς, ψυχολόγους κ.ά.) των ομάδων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ) προκειμένου να σχεδιαστούν εκείνες οι μουσειακές διαδρομές που θα κάνουν ουσιαστικά προσβάσιμο το μουσείο. Κάθε μορφή αναπηρίας θέτει τις δικές της παραμέτρους σε ανάλογα εγχειρήματα⁷. Για παράδειγμα, σε ομάδες με κινητικές αναπηρίες εκείνο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η απρόσκοπτη κίνηση στον χώρο, η δυνατότητα προσέγγισης των εκθεμάτων από άτομα που κινούνται σε αναπηρικά αμαξίδια, η εξασφάλιση της δυνατότητας ξεκούρασης κατά τη ροή του προγράμματος ατόμων που κινούνται με δυσκολία ή με τη χρήση βοηθητικών μέσων (βακτηρίες, περιπατητήρες) καθώς και ο συνυπολογισμός στη συνολική διάρκεια της εφαρμογής του χρόνου που απαιτείται για την ασφαλή και άνετη μετακίνηση της ομάδας.

Στην περίπτωση των ομάδων με προβλήματα όρασης το κεντρικό ζητούμενο στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις είναι να προσφέρονται στους συμμετέχοντες (άτομα τυφλά ή με μειωμένη όραση) όσο γίνεται περισσότερες και αντιπροσωπευτικότερες των αυθεντικών μουσειακών αντικειμένων απτικές εμπειρίες. Η ανάγκη αυτή επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη θεματολογία των εφαρμογών που, αναπόφευκτα, περιορίζονται στα υλικά κατασκευής, τη διακόσμηση και τη χρήση των αντικειμένων, δηλαδή στα στοιχεία εκείνα που γίνονται άμεσα αντιληπτά με την αφή. Στην κατεύθυνση αυτή κινήθηκαν οι σχετικές δραστηριότητες που σχεδιάστηκαν το 2000 σε συνεργασία με το Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ), για ομάδες μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου που παρακολουθούσαν τα παράλληλα σχολικά προγράμματα του Κέντρου. Σε συνεργασία με τους συντηρητές του μουσείου επιβλήθηκε για

*Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο
Στη μόνιμη έκθεση των Βυζαντινών Συλλογών
Αρχείο ΒΧΜ / Φωτογραφία: Χάρις Ψυχοπαίδη*

την περίπτωση μια σειρά από αντικείμενα, όχι μόνο γλυπτά, ανάγλυφα και ψηφιδωτά αλλιά και εικόνες καθώς και αντικείμενα μικροτεχνίας που βγήκαν από τις προθήκες. Σήμερα, το Βυζαντινό Μουσείο διαθέτει πλέον, στο πλαίσιο της συμμετοχής του στο ευρωπαϊκό έργο ACCU, οργανωμένη απτική διαδρομή και για τους μεμονωμένους τυφλούς επισκέπτες.

Ειδικές προσαρμογές σε ήδη σχεδιασμένα για σχολικές ομάδες εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου χρειάστηκε να γίνουν για ομάδες μαθητών του Εθνικού Ιδρύματος Κωφών και για το Ειδικό Σχολείο Κωφών και Βαρηκόων Αργυρούπολης. Στην περίπτωση αυτή, κρίθηκε απαραίτητη η διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα από τους συνοδούς ειδικευμένους εκπαιδευτικούς. Η ανάγκη αυτή, σε συνάρτηση με τον διάλογο που αναπτύχθηκε με τους μαθητές, προϋποβλήθηκαν στη συνολική διάρκεια του προγράμματος. Παράλληλα, περιορίστηκαν και απλοποιήθηκαν σημεία των προγραμμάτων ενώ προβλέφθηκε η κατά μέτωπο εκφορά του λόγου από τους μουσειοπαιδαγωγούς. Για την καλύτερη υποστήριξη των επισκεπτών του Βυζαντινού Μουσείου με προβλήματα ακοής, τόσο σε οργανωμένες ομάδες όσο και μεμονωμένους, στέλεχος του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ολοκλήρωσε τον τετραετή κύκλο εκπαίδευσης στην ελληνική νοηματική γλώσσα στο Εθνικό Ίδρυμα Κωφών.

Περισσότερες και ουσιαστικότερες προσαρμογές απαιτήθηκαν στην περίπτωση των ομάδων με νοητική υστέρηση. Χρειάστηκε να μειωθεί σημαντικά ο όγκος των παρεχόμενων πληροφοριών, να απλοποιηθεί περαιτέρω ο λόγος, να συμπιεστεί η χρονική διάρκεια των επιμέρους ενότητων, να αναπροσαρμοστούν σε μεγάλο βαθμό οι στόχοι των προγραμμάτων και να σχεδιαστούν εξ αρχής ορισμένες διαδρομές και στάσεις στους εκθεσιακούς χώρους, όπως και αρκετά από τα εργαστήρια που ολοκληρώνουν τα προγράμματα. Και στην περίπτωση αυτή, η συνεργασία με το επιστημονικό προσωπικό φορέων όπως το Σικιαρίδειο Ίδρυμα ή το Ίδρυμα «ΘΕΟΤΟΚΟΣ» που έχουν την ευθύνη για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την κοινωνική ένταξη ατόμων με νοητική υστέρηση, συνέβαλε αποφασιστικά στον προσδιορισμό των ενδιαφερόντων, ικανοτήτων και προσδοκιών των μελών των ομάδων που συμμετείχαν στις μουσειακές εκπαιδευτικές δράσεις.

Επιχειρήσαμε μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα

εφαρμοσμένων μουσειακών εκπαιδευτικών δράσεων του Βυζαντινού Μουσείου για ένα ευρύ φάσμα κατηγοριών επισκεπτών να σκιαγραφήσουμε τις πολλαπλές δυνατότητες που έχει το μουσείο για να ανοίξει σταθερούς και αποτελεσματικούς διαύλους επικοινωνίας με όλους⁸. Η προσπάθεια αυτή, πιστεύουμε πως αποκτά πραγματικό περιεχόμενο όταν στοιχειοθετεί μια μόνιμη και όχι αποσπασματική ή ευκαιριακή επιλογή. Γιατί η πρόκληση ενός ανοιχτού και δημοκρατικού μουσείου προϋποθέτει την αναγνώριση του δημόσιου χαρακτήρα του πολιτιστικού πλούτου και επομένως την υποχρέωση του μουσειακού οργανισμού να εργάζεται εξ ορισμού για να καθιστά προσβάσιμες σε όλους τις εξωστρεφείς δράσεις του⁹. Μια αυτονόητη υποχρέωση που θα όφειλε να προκύπτει από την επαγγελματική ευσυνειδησία και την ανάπτυξη ισότιμων συνεργασιών και όχι ως αποτέλεσμα φιλιανθρωπικών ανησυχιών και ευαισθησιών ή ως καταναγκαστική εφαρμογή νόμων, εγκυκλίων ή ευρωπαϊκών οδηγιών. Σε κάθε περίπτωση, το μουσείο, στα όρια της ευθύνης του, έχει τη δυνατότητα να κινηθεί προς μια τέτοια κατεύθυνση.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Το κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή της ομότιτλης ανακοίνωσης στο Διεθνές Συνέδριο *Πολιτιστική κληρονομιά για όλους: ξεπερνάμε τα εμπόδια, δημιουργούμε εμπειρίες*, που οργανώθηκε από το ΒΧΜ (Αθήνα 14-15/6/07) στο πλαίσιο της συμμετοχής του στο Ευρωπαϊκό Έργο ACCU (Access to Cultural Heritage: Policies of Presentation and Use). Σχετικά με το συγκεκριμένο έργο βλ. Ν. Κωνσταντίνος, Μουσείο για όλους; Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα ACCU: *ILISSIA* 2 (2008) 30-35.

² P. Vergo, Επανεξέταση της 'Νέας Μουσειολογίας': *Αρχαιολογία και Τέχνες* 70 (1999) 50-52.

³ Για τα ζητήματα που αναπτύσσονται εδώ βλ. ενδεικτικά Στ. Γκότσης, Ερμηνευτικές-εκπαιδευτικές προσεγγίσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, στο ΥΠΠΟ/ΙΑ' ΕΠΚΑ, *Παιδεία και Αρχαιολογία: εκπαιδευτικά προγράμματα του ΥΠΠΟ*, (Πρακτικά Ημερίδας, Χαλκίδα 13.5.1998). Χαλκίδα 2000, 18-23 και Στ. Γκότσης, Αντικείμενο και ερμηνεία: από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη, στο ICOM-Ελληνικό Τμήμα, ΥΠΕΠΘ, ΥΠΠΟ, Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, *Μουσείο – Σχολείο. 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο*, (Καβάλα 20-22.9.2002). Αθήνα 2002, 17-21.

⁴ Για το πρόγραμμα αυτό βλ. Οριέττα Τρέβεζα-Σούση, *Ιερά βιβλία: Τορά, Ευαγγέλιο, Κοράνι: newsletter* 53 (2005) του Εβραϊκού Μουσείου της Ελλάδος, σ. 11-12.

⁵ Αναλυτικά για τις δράσεις τους Βυζαντινού Μουσείου για άτομα της ηγεμόνης τρίτης ηλικίας βλ. στο Στ. Γκότσης – Ράνια Φατώλα, Έφτασα σε αυτήν την ηλικία και δεν είχα ξαναπάει σε μουσείο...: *ILISSIA* 5-6 (2009) 64-71.

⁶ Κ. Λιόλιος, Επικοινωνία, μουσείο και ψυχική νόσος: *ILISSIA* 2 (2008) 42-45 και Στ. Γκότσης – Π. Βοσνίδης, Μουσείο και ψυχική υγεία: μια πρόκληση: *ILISSIA* 2 (2008) 36-41.

⁷ Για τα θέματα αυτά βλ. Στ. Γκότσης, Εκπαιδευτικά-ερμηνευτικά προγράμματα για ομάδες ατόμων με αναπηρίες: το παράδειγμα του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου στο ΥΠΠΟ, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, (Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30.10-1.11.2003). Αθήνα 2004, 207-213.

⁸ Για μια συνοδική αποτίμηση της εμπειρίας του Βυζαντινού Μουσείου στον τομέα των εκπαιδευτικών δράσεων κατά την τελευταία δεκαετία βλ. Στ. Γκότσης – Π. Βοσνίδης, Για μια πολυήπλευρη μουσειακή εκπαιδευτική πολιτική: η εμπειρία του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου στο Μπίλην Βέμπι – Ειρήνη Νάκου (επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα ΙΝΗΣΟC 2010, 169-178.

⁹ Δ. Κωνσταντίνος, Η πρόκληση των Μουσείων στον 21ο αιώνα: στο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων (ΣΕΑ) *Το μέλλον του παρελθόντος μας: ανιχνεύοντας τις προοπτικές της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και της Ελληνικής Αρχαιολογίας*, (Πρακτικά 4ου Συνεδρίου ΣΕΑ, Αθήνα 24-26.11.2000). Αθήνα 2002, 174-176.

*Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο
Με τα νήπια στη μόνιμη έκθεση των Βυζαντινών Συλλογών
Αρχείο ΒΧΜ / Φωτογραφία: Χάρης Ψυχοπαίδη*